

Výklad ke Směrnici ředitele k ochraně a realizaci práv duševního vlastnictví jako výsledku tvůrčí činnosti, vývoje a inovací nebo vytvořeného jinak na Vysoké škole zdravotnické, o. p. s.

V současnosti se autoři výukových materiálů z řad pedagogů VŠZ potýkají s problémem vkládání textů a obrázků, které získali prostřednictvím internetu či oskenováním z odborných knih. V době, kdy jsou elektronické podklady pro studium na vysoké škole téměř nezbytností, se stává problematika správného a zákonného používání části děl jiných autorů ve výuce velmi aktuální. Při tvorbě vlastních výukových materiálů je nutné vycházet ze Zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů; dále jen „autorský zákon“.

Definice díla

Autorský zákon (dále AutZ) definuje *dílo jako dílo literární a jiné dílo umělecké a dílo vědecké, které je jedinečným výsledkem tvůrčí činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoli objektivně vnímatelné podobě včetně podoby elektronické, trvale nebo dočasně, bez ohledu na jeho rozsah, účel nebo význam.* Autorským zákonem je tedy chráněno dílo v jakékoliv podobě, ať už se jedná o text, obrazovou, nahrávku nebo kupříkladu prezentaci v programu MS Office PowerPoint.

Užití děl

Obecně platí zásada, že dílo nebo jeho část není možné bez souhlasu autora (licence) jakkoliv užít, to znamená, že jej není možné rozmnožovat, rozšiřovat, půjčovat, pronajímat, vystavovat nebo sdělovat veřejnosti. Z tohoto pravidla však existují výjimky, které jsou upraveny v díle 4 AutZ. Je nutno pamatovat na skutečnost, že pro všechny výjimky shodně platí, že mohou být uplatněny *pouze tehdy, pokud takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití díla a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora.* Výjimky z obecného pravidla lze dle znění zákona rozdělit na dvě skupiny - volná užití a zákonné licence.

Volná užití

Volná užití díla jsou způsoby užití, na které se ze zákona hledí, jakoby díla nebyla užita vůbec. Zákon rozeznává dva typy volných užití, a to užití pro osobní potřebu a rozmnožování na papír nebo podobný podklad.

- **Užití pro osobní potřebu**

Dle § 30 AutZ lze pro osobní potřebu zhotovit jakýkoliv záznam, rozmnoženinu nebo napodobeninu díla, aniž by byly jakkoliv porušeny právní předpisy. Toto ustanovení má význam pro vedení soukromého výzkumu nebo pro studenty, kteří si shromažďují studijní materiály. Je nutno upozornit, že toto pravidlo se nevztahuje na počítačové programy. Dále je potřeba zdůraznit, že rozmnoženinu (kopii) pořízenou pro osobní potřebu není dovoleno dál šířit nebo zveřejňovat.

- **Rozmnožování na papír nebo podobný podklad**

Dle § 30a AutZ do práva autorského nezasahuje a) fyzická osoba, která pro svou osobní potřebu, b) právnická osoba nebo podnikající fyzická osoba, která pro svou vlastní vnitřní potřebu, ... zhotoví tiskovou rozmnoženinu díla na papír nebo podobný podklad fotografickou technikou nebo jiným postupem s podobnými účinky, s výjimkou případu, kdy jde o vydaný notový záznam díla hudebního či hudebně dramatického. Toto ustanovení je výhodné pro studenty, kteří si tak mohou svobodně kopírovat jakýkoliv studijní materiál. Vyučující, kteří chtějí studijní materiály nakopírovat pro potřeby výuky, se mohou opřít o bod b) (použití materiálu při výuce je vnitřní potřebou vysoké školy), musí však naplňovat základní pravidlo, že při takovém užití díla nebudou nepřiměřeně dotčeny zájmy autora, proto lze doporučit, aby byla tato výjimka využívána pouze v minimální a nezbytné míře. Pokud by tedy výuka vyžadovala, aby studenti pracovali s větší částí díla nebo celým dílem, lze doporučit, aby si studenti toto dílo okopírovali v knihovně sami (režim rozmnoženiny pro osobní potřebu).

Bezúplatné zákonné licence

- **Citace**

Pojem citace není pro akademický svět pojmem cizím. Citovat lze jakékoliv dílo, tedy nejen text, ale i ilustraci, nákres, fotografii nebo dokonce hudební či audiovizuální záznam. Právní úprava citací je následující:

„§ 31 AutZ Citace

(1) Do práva autorského nezasahuje ten, kdo

- a. užije v odůvodněné míře výňatky ze zveřejněných děl jiných autorů ve svém díle,*
- b. užije výňatky z díla nebo drobná celá díla pro účely kritiky nebo recenze vztahující se k takovému dílu, vědecké či odborné tvorby a takové užití bude v souladu s poctivými zvyklostmi a v rozsahu vyžadovaném konkrétním účelem,*
- c. užije dílo při vyučování pro ilustrační účel nebo při vědeckém výzkumu, jejichž účelem není dosažení přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, a nepřesáhne rozsah odpovídající sledovanému účelu; vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, nejde-li o dílo anonymní, nebo jméno osoby, pod jejímž jménem se dílo uvádí na veřejnost, a dále název díla a pramen.“*

Ad a) Tento odstavec je v akademické praxi aplikovatelný například při zhotovování výukových materiálů, skript, interaktivních osnov a podobně. Podmínkou je, aby se nejednalo o díla celá, ale pouze o **výňatky (úryvky)** a aby tyto výňatky **byly zpracovány v samostatném díle** (viz Odpovědi na dotazy). Další podmínkou je **užití v odůvodněné míře**. Odůvodněná míra není pojem zákonem blíže specifikovaný, je proto nutno se v tomto případě řídit „zdravým rozumem“ a posuzovat každý konkrétní případ samostatně.

Ad c) Toto ustanovení umožňuje pro účely výuky užívat i celá díla, za podmínky že toto dílo bude využito pouze pro účely vyučování (např. přednášky nebo e-learningu)

– to znamená, že užitím díla se musí sledovat určitý cíl výuky – nemůže být jediným cílem samotné užití díla.

- **Knihovní licence**

Dle § 37 AutZ *Do práva autorského nezasahuje vysoká škola a jiné nevýdělečné školské a vzdělávací zařízení, zpřístupňuje-li dílo, včetně zhotovení jeho rozmnoženiny nezbytné pro takové zpřístupnění, které je součástí jeho sbírek a jehož užití není předmětem prodejních nebo licenčních podmínek, jednotlivcům ze strany veřejnosti prostřednictvím k tomu určených technických zařízení umístěných v jeho objektech, a to výhradně pro účely výzkumu nebo soukromého studia takových osob, a zamezí-li takovým osobám zhotovit rozmnoženinu díla. Této licence lze využít třeba k projekci obrazů, promítání filmů nebo reprodukci zvukových nahrávek v prostorách knihovny nebo v přednáškových místnostech. Přitom ale musí být dodržena podmínka, že dílo je součástí sbírek (tj. ve vlastnictví) vysoké školy.*

Odpovědi na dotazy týkající se AutZ.

Když VŠZ zakoupí film na DVD, může šířit tento film a zpřístupnit studentům v Informačním systému?

Tento film je možné legálně zpřístupnit studentům vybraných předmětů za účelem jejich soukromého studia, avšak pouze za podmínky, že by bylo studentům znemožněno pořídit si kopii tohoto filmu do svého počítače.

A je možné zpřístupňovat pouze úryvky takového filmu?

Úryvky takového filmu zpřístupňovat možné je za podmínky tzv. citační licence, tedy v případě, že tyto úryvky zařadíte do svého díla (například interaktivní osnovy) a řádně uvedete autora, název díla a pramen. Na tomto místě je nutno zdůraznit požadavek zákona na užití „v odůvodněné míře“ a způsobem, jímž nejsou „nepřiměřeně dotčeny práva autora“.

Mohu v rámci výuky promítnout svým studentům film nebo jeho část? Má relevanci skutečnost, zda se jedná o nahrávku v mém osobním vlastnictví nebo ve vlastnictví VŠZ?

V rámci vyučování můžete pro ilustrační účel svým studentům promítnout i film, který není součástí sbírek VŠZ. Pokud je DVD nebo videokazeta s filmem ve vlastnictví (součástí sbírek) VŠZ, lze studentům umožnit, aby si v prostorách vysoké školy na zařízeních VŠZ daný film přehráli.

Mohu studentům přehrát video, které jsem si „nahrál“ z televize nebo „stáhl“ z internetu? Za jakých podmínek?

V rámci citační licence můžete pro ilustrační účely přehrát část jakéhokoli díla, které již bylo zveřejněno, bez ohledu na jeho původ. Odpovědnosti za případné porušení zákona při pořizování videa se odvoláním na citační licenci nezbavíte.

Mohu pro své studenty vkládat do studijních materiálů naskenované odborné články nebo části knih?

Tento postup lze zvolit pouze v režimu tzv. citační licence (viz [výklad](#)), za předpokladu, že budou splněny podmínky pro její užití (viz výklad, § 31 odst. 1 písm. c) AutZ). Zejména tedy užití díla při vyučování nebo vědeckém výzkumu – tato podmínka je zařazením do studijních materiálů splněna. Dílo musí být užito pro ilustrační účel – užitím díla se tedy musí sledovat určitý cíl výuky, jediným cílem nemůže být samotné užití díla, tedy jeho vložení a zpřístupnění studentům – je vhodné nepřímou „odůvodnit“ užití díla, např. úvodem, zařazením do přednášky k určitému tématu apod. Vždy je však nutno uvést, je-li to možné, jméno autora, název díla a pramen. Je třeba zajistit, aby přístup k dílu měli jen studenti daného předmětu, pro jehož vyučování je dílo užito, v nezbytně nutném rozsahu a po omezenou nezbytně nutnou dobu. Při splnění zákonných podmínek je právně v pořádku, pokud by bylo studentům umožněno tyto texty nebo jejich části tisknout.

Mohu při přednášce ve své prezentaci ve formátu PowerPoint nebo v e-learningovém kurzu použít díla cizích autorů? Za jakých podmínek?

PowerPoint prezentace nebo interaktivní kurz je samostatným dílem, do kterého můžete v rámci citační licence zapracovat části jiných děl. Je nutno pamatovat na podmínku odůvodněnosti a na podmínku ilustračního účelu. Není proto možné kupříkladu přehrávat v pozadí hudbu, která se nijakým způsobem nevztahuje k obsahu prezentace nebo nepomáhá lepší ilustraci. Je potřeba nezapomínat, že podmínkou citační licence je uvést (je-li to možné) jméno autora, název díla a pramen (viz [výklad](#)).

Jaká je zákonem předepsaná forma pro citaci?

Zákon žádnou specifickou formu citace nepředepisuje. Uvádí pouze, že je potřebné uvádět název díla, pramen a autora, jsou-li tyto údaje k dispozici. Doporučujeme proto tyto údaje uvádět způsobem obvyklým dle ČSN ISO 690-2011 a uvést na viditelném místě.

Jsem povinen v případě užití cizího díla v rámci citace platit nějaké poplatky?

V případě citací není nutné platit žádné poplatky.

Mohu v interaktivním studijním materiálu uvádět hypertextové odkazy (linky) na cizí stránky chráněné copyrighitem?

Tento postup je zcela legální a nic mu nebrání.

Mohu dílo převést do digitální podoby? Jak mohu dále s digitální kopií díla nakládat?

Pokud se jedná o výhradně osobní potřebu (např. kvůli soukromému studiu), lze dílo digitalizovat libovolným způsobem. Veřejně šířit digitalizovaná díla lze pouze za podmínek stanovených zákonem, například v rámci citace nebo za použití knihovnické licence (viz [výklad](#)).

Mohu cizí dílo upravit takovým způsobem, aby bylo vnímatelné zdravotně postiženými studenty? Jakým způsobem pak mohu s takto upraveným dílem nakládat?

Podmínky pro upravování děl tímto způsobem jsou stanoveny v § 38 AutZ tzv. licencí pro zdravotně postižené. Na základě těchto ustanovení můžete upravit autorské dílo způsobem odpovídajícím jejich zdravotnímu postižení a takto upravené dílo dále šířit. Zásadní podmínkou je však nevýdělečnost šíření takto upraveného díla.

Je možné naskenovat knihu/učebnici, která je v knihovně VŠZ a autorem je zaměstnanec VŠZ, příp. knihu vydanou VŠZ, a umístit ji do studijních materiálů na SharePointu pro studenty předmětu k prohlížení, vtištění a stažení. Je nutný souhlas autora či VŠZ?

Jde-li o zaměstnanecké dílo (tedy autor je zaměstnancem VŠZ a dílo bylo vytvořeno ke splnění pracovních povinností – viz také § 58 AutZ), pak je VŠZ oprávněna vykonávat k tomuto dílu majetková autorská práva, tzn. je oprávněna dílo užít a tedy i knihu naskenovat a umístit ji do studijních materiálů na SharePointu, a to i do předmětu, který nevyučuje autor. Souhlas autora učebnice ani VŠZ k tomu nutný není. Je vhodné ověřit, zda VŠZ neposkytla výhradní licenci třetí osobě, např. jinému nakladatelství. Nejde-li o zaměstnanecké dílo, potom záleží na konkrétní úpravě práv k dílu, např. licenční smlouvou nakladatelskou apod.

Chtěl bych si stáhnout video ze serveru YouTube či BBC, na stránkách YouTube a BBC není přímo uvedeno tlačítko ke stažení. Je v pořádku, pokud si videa stáhnou pomocí libovolného programu z internetu (např. <http://www.emag.cz/o-projektu/youtube-downloader/>) a zpřístupním jej studentům předmětu ve studijních materiálech na SharePointu?

Není-li dílo dáno k dispozici, tedy není-li „*uvedeno tlačítko ke stažení*“, bylo by stažení díla pořízením záznamu audiovizuálního díla dle § 30 odst. 3 AutZ, a tedy nezákonným užitím. Skutečnost, že je něco vystaveno na internetu automaticky neznamena, že je možné bez dalšího toto dílo užít, tedy např. stahovat. Pokud nedojde k uzavření licenční smlouvy, třeba i prostřednictvím tzv. volné licence, je dílo ze zákona chráněno. Vhodnější postup, i když také ne naprosto ideální, je místo stažení díla uvést odkaz AutZ na webovou stránku s dílem.

Zpřístupnit dílo na SharePointu je možno pouze za splnění podmínek citační licence (viz [výklad](#)). Odpovědnosti za případné porušení zákona při pořizování videa se odvoláním na citační licenci nezbavíte.

Můžete prosím zpřesnit, co znamená, že je dílo součástí sbírek VŠZ?

Znamená to, že je majetkem VŠZ, tzn., že např. publikace či DVD je v knihovně.

Co je to „samotné užití díla“?

Uvedené spojení není terminus technicus, v daném kontextu se jím má na mysli, že jediným či hlavním důvodem pro citaci celého díla (v rámci jeho zpřístupnění studentům prostřednictvím Informačního systému) nemá být právě samotné zpřístupnění (tedy zjednodušení přístupu k dílu), nýbrž se jím musí sledovat určitý výukový cíl.

Je možné v rámci citační licence ve studijním materiálu zpřístupnit studentům celou knihu v případě, že jde o beletrii, tedy knihu, kde nelze jednoduše vybrat jen část knihy? Je nutná pro ilustrační účel celá.

Tento postup obecně nelze doporučit. Pokud kniha není v knihovním fondu, nejlepší cestou by bylo vložit knihu do knihovního fondu (tedy ji fakultě darovat či prodat) a potom ji studentům zpřístupňovat formou e-výpůjčky.

Aby bylo možno zpřístupnit celou knihu, musela by být při výuce užita pro ilustrační účel. To si lze představit jen v případě jejího zařazení do jiného obsáhlého celku, který by obstál i sám o sobě. Zároveň by musel být omezen okruh osob, které by k ní měly přístup (jen studenti daného předmětu), omezena doba přístupu (na nezbytně nutnou dobu). Je na zodpovědnosti vyučujícího, aby zvážil, zda zpřístupňuje studijní materiál (tedy dílo, k němuž nemá práva) nebo využívá dílo pro ilustraci výuky, a zda by toto tvrzení uměl obhájit u případného soudního řízení.

Jak poznám, že „VŠZ má majetková práva na dílo“? Můžete uvést příklady děl, ke kterým VŠZ majetková práva má?

Zaměstnanecká díla – k nim vykonává majetková práva VŠZ, není-li sjednáno (v pracovní smlouvě či jiné smlouvě) se zaměstnancem jinak (§ 58 AutZ). Může tedy dílo užívat. Zda náhodou není se zaměstnancem sjednáno jinak, by měl vědět nadřízený autora.

Školní díla (bakalářské práce, diplomové práce, disertační práce, seminární práce, klauzurní práce, odevzdané úkoly studenta) = dílo vytvořené studentem VŠZ ke splnění studijních povinností na VŠZ, může VŠZ užít k výuce nebo vlastní vnitřní potřebě, nesmí však jít o užití za účelem hospodářského prospěchu (§ 35 odst. 3 AutZ). Neplatí pro počítačový program.

Jak mohu zajistit, aby mi nebyly zcizeny rentgenové snímky, které zveřejňuji studentům ve studijních materiálech na SharePointu. Některé jsou vzácně zdařilé a z tohoto pohledu cenné (zejména pro mne).

To, jestli je rentgenový snímek považován za autorské dílo, záleží na mnoha okolnostech. Nejčastěji na něj není nahlíženo jako na autorské dílo a tudíž není chráněn autorským zákonem. Pokud však vyučující do rentgenového snímku doplní například popisky (třeba latinské názvy oblastí), umístí jej do své publikace a okomentuje, bude už na takový obrázek/schéma nahlíženo jako na autorské dílo a tudíž bude chráněno autorským zákonem.

Jak mám prosím citovat anatomické schéma, které jsem upravil tak, že jsem zrušil původní popisky, přeložil je a umístil na něj české popisky místo původních, přičemž jej chci zpřístupnit studentům?

Pokud ty popisky jsou opravdu integrální součástí toho schématu (není to např. seznam označený písmeny nebo čísla na jiné stránce), tak by to byl zásah do původního díla s veškerými důsledky a v takovém případě je nezbytný souhlas držitele autorských práv.

Mohu převést do studijních opor testy ze zakoupené učebnice, aniž bych je citovala? Pokud bych uvedl citaci, zjistí studenti zdroj testů, obstarají si k testům klíč a testování se pak mine účelem i účinkem.

Nedoporučujeme převádět testy, pokud k takovému užití nemá vyučující souhlas držitele práv k dané učebnici. Pokud vyučující souhlas má, měl by zdroj citovat.

Mohu moje vlastní učebnice šířit pod licencemi Creative Commons? Nevznikne problém kvůli zaměstnaneckému dílu?

Zaměstnanecké dílo je dílo, k němuž vykonává majetková práva VŠZ, není-li sjednáno (v pracovní smlouvě či jiné smlouvě) se zaměstnancem jinak (§ 58 AutZ). Pokud tedy učebnice vznikla ke splnění pracovních povinností – viz také § 58 AutZ, pak je VŠZ oprávněna vykonávat k tomuto dílu majetková autorská práva, tzn. je oprávněna dílo užít.

Není to tedy autor, kdo rozhoduje o formě licence k šíření učebnice.

Jaký postih mi hrozí, pokud studentům zpřístupním na SharePointu celou naskenovanou knihu?

Pokud primárně vycházíme z toho, že toto zpřístupnění bylo neoprávněné, tak těch možností je hned několik:

- pracovně právní postih za porušení povinností zaměstnance,
- soukromoprávní (autorskoprávní) žaloba především s možným rozsudkem o náhradě škody způsobené držiteli autorských práv,
- případně i trestní stíhání za porušování autorských práv.

Vlastním knihy a filmy, které nejdou v ČR vůbec zakoupit. Některé jsou staré, některé novější, ale vůbec se u nás neprodávají. Vztahuje se na takové případy nějaká výjimka a mohu studentům takové knihy a filmy vložit do SharePointu?

Zejména za situace, že se jedná o publikace, které jsou v osobním vlastnictví, je to pro výukové účely těžko řešitelné. Volné užití pro soukromé potřeby podle § 30 AutZ nepřipadá v úvahu, protože účel není soukromý, a určité relevantní výjimky podle § 37 AutZ se zase týkají vysokých škol, jejich knihoven a půjčování těchto děl (na což vložení publikací v soukromém vlastnictví pedagoga nelze rozumně aplikovat). Proto z hlediska obsahu díla by bylo možné použít maximálně citaci podle § 31 odst. 1 písm. c) AutZ, ale to řeší jen obsah toho díla, nikoliv formu jeho vydání.

Pro výuku používám v prezentacích pro ilustraci velké množství fotografií z různých částí Země, které stahuji z Google, Google Earth a podobně. U většiny fotografií autoři nejsou uvedeni, na Google Earth jsou uveřejňovány fotografie v oddíle Panoramio, kam je vkládají lidé z celého světa. K fotografiím se autoři sami uvádějí např. jako: pim69, js., haloween atd. Jak tedy používat takové fotografie? Je nutné je všechny citovat? Jedná se i o stovky fotografií v jednom předmětu. Navíc mi připadá hloupé psát jako autora do vážně míněné prezentace například pod názvem zmíněného "haloweena".

Podle zákona je potřebné uvádět název díla, pramen a autora, jsou-li tyto údaje k dispozici. V tomto případě je autor uveden, i když pod přezdívkou, je tedy potřeba jej citovat.